

during the Austro-Germanic occupation and Hetmanate. *Litopys revoliutsii (Chronicle of the Revolution)*, 1-2, 67-91 (in Ukr.)

29. Slyusarenko G., Gnidash, P., Krut, V., Kravchenko, I. (1932). «Chronicle of Revolution». Magazine of the history of the party CP(b)U, № 1-2, 3, 4 for 1931. *Istoriik-marksist (The Marxist historian)*, 3, 135-141 (in Russ.)

30. Irgizov, A. (1931). Peasant movement of 1917 in the Kyiv region. *Litopys revoliutsii (Chronicle of the Revolution)*, 4, 3-34 (in Ukr.)

31. Rubach, M. (1934). To the history of peasant revolts on the eve of October 1917 (Materials in Ukraine). *Istoriik-marksist (The Marxist historian)*, 3, 29-58 (in Russ.)

32. The history of All-Union Communist Party (Bolsheviks). A brief history (1945). Edited by the Central Committee of the All-Union Communist Party Of the Bolsheviks. Moscow. State Publishing House of Political literature (in Russ.)

N. Kovalyova

PEASANT/AGRARIAN REVOLUTION IN UKRAINE: DISCUSSIONS IN THE HISTORIOGRAPHY OF THE 1920'S

This article is concerned with the analysis of three concepts of the peasantry participation in the revolutionary process of the early twentieth century, which originated in the historiography of the 1920's: the peasant revolution, the agrarian revolution and the national democratic revolution in the Dnieper Ukraine. There have been determined the national peculiarities of the peasant revolution in Ukraine in the interpretation of researchers of 1920-s.

The purpose of the research lies in the investigation of the main criteria that have become fundamental in the development of the concepts of peasant / agrarian and national revolutions, the identification of their characteristic features.

It has been established that within the concept of peasant revolution, events in the Ukrainian village of the early twentieth century were studied by Russian soviet researchers of the 1920's (S. Dubrovskiy, A. Shestakov, Ya. Yakovlev). Within the framework of the agrarian revolution concept, the Ukrainian historians (T. Karetnikova, V. Kachinskiy, M. Rubach, V. Yakimanskiy) have investigated a social behavior of peasantry.

The common feature of these concepts was an analysis of peasant movement through the prism of class struggle of the proletariat and the peasantry against the great landowners. The concept of the agrarian revolution in the handling of Ukrainian scholars foresaw the economic justification of the peasants' demands and the motivation for his participation in riots. Russian researchers allowed a partial presence of political demands of the peasantry and a wider range of participants in the struggle (participation of well-to-do peasantry).

Without participation of the proletariat the revolution development in Ukraine was represented by Ukrainian Marxist historians, particularly by M. Yavorskiy. In the course of the national revolution in Ukraine, in his opinion, the main role belonged to the peasants and the Ukrainian intellectuals. The well-to-do peasantry led the struggle.

The scientific novelty of the study is in generalization, classification of discussions of the 1920's in regards to agricultural history, as well as the study of under-investigated issue – criteria, which defined the assessment by Ukrainian historians of the peasantry role of Dnieper Ukraine in revolutionary process of the early twentieth century.

The investigation of Russian historians was premised on the basis of the concept of peasant revolution, proposed by M. Pokrovskiy. They studied a wide range of problems: the activity of political parties among peasants, the situation of other segments of the peasant population («rich peasants», landlords), and agrarian policy of non-Bolshevistic regimes. Ukrainian historians considered the peasant land war in an

economic context, as the concept of an agrarian revolution. In the center of their attention were the problems of land policy of Soviet power and its consequences; peasant movement of different periods (1902, 1905 – 1907, 1917 – 1918 years). The national aspects of the revolution in Ukraine, in line with the Marxist methodology, were attempted by M. Yavorskiy and V. Sukhinho-Khomenko, but their ideas were criticized and denounced: the problem of the driving forces of the revolution in Ukraine, in particular the role of the wealthy peasantry, was the most controversial.

Key words: peasant/agrarian revolution, peasantry, peasant movement, M. Pokrovskiy, S. Dubrovskiy, M. Rubach, M. Yavorskiy.

УДК 930'06-053.6(477)

Н. В. Полтавець

аспірант кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ОГЛЯД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ УСРР

У статті представлено огляд сучасних напрацювань вітчизняних істориків, що розкривають становище сільської молоді 1920-х років. Висвітлено основні напрями та підходи до дослідження молодого покоління українського села в означений період. З'ясовано, що у більшості наукові праці спрямовані на дослідження лише організованої частини сільської молоді. Доведено, що у сучасній українській історіографії наразі немає підготовленої роботи, яка б комплексно розкрила соціальний портрет молоді. Автором окреслено питання, які потребують подальшого вивчення та наукового пошуку.

Ключові слова: сучасна історіографія, сільська молодь, молодіжний рух, громадські об'єднання.

Постановка проблеми. Сьогодні перед Україною стоять виклики щодо розбудови усіх структур демократичного громадянського суспільства. Тому серед актуальних проблем – формування та роль і місце у сучасному суспільстві селянської молоді, яка є особливою соціально-демографічною групою. Проблеми молоді завжди були актуальними, оскільки зумовлювали подальший суспільний поступ. Так, у 1920-ті рр. відбувалися процеси, які щонайменше на десятиліття визначили розвиток суспільства. Вивчення проблем становища селянської молоді в 1920-х рр. може показати закономірності сприйняття молодими людьми суспільного життя, адаптації до нього, які виявляться придатними для аналізу сучасних реалій. Усебічне дослідження явищ соціального становища сільської молоді цього періоду сприятиме глибшому уявленню про витоки суспільних процесів не лише 1930-х – 1950-х рр., а й можливо і сьогодні. З огляду на це не стане зайвим аналіз сучасних наукових напрацювань з історії сільської молоді УСРР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття українськими науковцями зроблені певні кроки у вивченні стану дослідження молодіжної проблеми 1920-х рр. Цілий ряд праць присвячено діяльності молодіжних громадських організацій. Їх автори В. Прилуцький [1-4], В. Коцур, В. Молоткіна [5-6], Ю. Степанчук [7], М. Фролов [8], Н. Земзюліна [9], О. Стадник [10],

В. Гайдай [11]. Напрямки більшовицької політики стосовно молоді села досліджують О. Абразимова [12], А. Морозов, В. Мотуз [13], О. Чучалін [14] та А. Демартино [15]. Деякі аспекти соціального становища сільської молоді УСРР розглядають О. Мушка [16], К. Алілуйко, С. Маркова [17; 18], С. Білан [19; 20]. Роботу громадських організацій національних меншин, зокрема у напрямку молоді, висвітлюють М. Журба [21] та Р. Мотричук [22].

У сучасний період з'явилися й розвідки історіографічного характеру. Особливості відображення функціонування молодіжних організацій УСРР у науковій літературі досліджують В. Коцур [23] та А. Зленко [24; 25]. Історики аналізують теоретико-методологічні підходи та напрямки вивчення молодіжного руху як радянського, так і сучасного періодів.

Однак, у всіх тематичних напрямках наукових праць поза увагою залишаються освітній рівень, виховання, дозвілля та інші сторони буття молодого покоління українського села 1920-х рр. У цілому розвиток сучасної історичної науки засвідчує відсутність комплексного історіографічного осмислення проблем сільської молоді УСРР та цілого ряду її соціального буття. Цим і зумовлена актуальність теми представленої розвідки.

Метою статті є аналіз сучасних досліджень із питань сільської молоді УСРР 1920-х років та з'ясування доцільності подальших наукових пошуків у відповідному напрямку.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом підготовлено чимало дисертаційних, монографічних досліджень та інших фахових публікацій з проблем молоді. Основними напрямками наукових пошуків сучасних українських істориків стали: молодіжні організації комуністичного спрямування та питання становлення тоталітарного ладу; громадські організації політичного, культурно-просвітницького характеру та організації національних меншин.

Так, молодіжний рух періоду становлення тоталітарного ладу став предметом дослідження В. Прилуцького [1-4], автора кандидатської дисертації та багатьох статей, що стосуються історії організованої частини молоді. Окрім загальних проблем розвитку юнацтва УСРР, науковець торкається й питання соціального становища селянської молоді 1920-х років, її участі у громадському житті. Дослідник робить спробу об'єктивно розглянути діяльність організованої частини молоді, зокрема поза межами комсомолу. Науковець висвітлює повсякденне життя молодих людей та їх участь у громадських організаціях, проаналізував настрої щодо політики правлячого режиму і стверджує, що впродовж 1920-х років молодь лояльно ставилася до правлячого режиму або була досить далекою від активного політичного життя. Однак, вже у 1928-1929 роках частина її висловлювалась проти заходів більшовицького керівництва, намагалася чинити опір існуючій владі у хлібозаготівельних компаніях. Дослідник відзначає, що невдоволення репресивними заходами були поширені й серед членів ЛКСМУ.

Спеціальне монографічне дослідження, що стосується діяльності молодіжних громадських організацій, підготували В. Коцур та В. Молоткіна [5]. У своїй праці історики вдаються до типологізації усіх молодіжних громадських організацій України, що

діяли протягом 1920 – 1930-х років, з'ясовують структуру, основні напрямки, форми та методи їх діяльності. Торкаючись питання селянської молоді автори доводять, що саме небільшовицькі організації культурно-просвітницького характеру користувалися широкою підтримкою молоді. Щодо комсомолу автори зазначають, що сільська молодь неохоче долучалася до його діяльності. Ідея комунізму їм була незрозуміла й далека.

Аналіз молодіжного руху, як складової полікультурного простору України 1920-х років, міститься у монографії В. Молоткіної [6]. Дослідниця зазначає, що характерною рисою молодіжного руху в Україні було велике різноманіття організацій. Так, поряд з українськими об'єднаннями, існували організації єврейської, польської, німецької молоді. Діяли й молодіжні спілки загальноросійських політичних партій і течій, які займалися культурно-освітньою діяльністю. Дослідниця звертає свою увагу на громадську позицію селянської молоді щодо суспільних трансформацій, викликаних політикою радянської влади. В. Молоткіна стверджує, що селянська молодь гуртувалась навколо «Просвіт», «Громади» й вороже ставилася до радянських організацій та культурно-освітніх установ. Проте, в умовах становлення тоталітарного режиму лише комсомол, як частина даного режиму, мав право на існування.

Деякі аспекти становища сільської молоді в контексті громадського руху в УСРР 1920-х років містяться у праці Ю. Степанчука [7]. Історик розглядає прорадянські громадські об'єднання, серед яких єврейська комуністична спілка молоді, комуністична спілка учнівської молоді, піонерська організація України. Проте, найбільш впливовою і масовою серед них, як зазначає автор, була комуністична спілка молоді України. Ю. Степанчук підкреслює, що на відміну від інших громадських організацій, не кожен бажаючий міг відразу стати членом спілки. Основним критерієм для членства була соціальна належність. Так, молодь із робітників та найбіднішого селянства приймали до спілки без рекомендацій. Окрім того, нагальною проблемою для більшовиків було налагодження діяльності комсомолу серед селянства, так як сільські комсомольці не завжди ясно усвідомлювали свої обов'язки чи завдання. Загалом автор приходить до висновку, що упродовж 1920-х років осередки КСМ були провідниками більшовицької політики на місцях.

Сучасний погляд щодо місця і ролі комсомольських осередків у політичній системі УСРР розглядає у своїх публікаціях М. Фролов [8]. Автор характеризує створення організацій та зміни, які відбулись у їхній структурі, висвітлює боротьбу комсомолу за монополію у суспільно-політичному просторі. Проте, М. Фролов наводячи статистичні дані щодо масовості у лавах осередків КСМУ, оминає чисельність селянської молоді у них.

Через призму політико-освітньої та культурної діяльності організації «Сільський будинок» висвітлюють місце й роль селянської молоді Н. Земзюліна [9] та О. Стадник [10]. Автори приходять до висновків, що подібні громадські організації в українському селі у 1920-х роках орієнтувалися на молодь й мали на меті виховання нової генерації у комуністичному дусі.

Цікавою видається публікація В. Гайдая [11], у якій автор здійснив компаративний аналіз діяльності молодіжних, селянських та громадських організацій інтелігенції УСРР та Польщі 1920-х років. Порівнюючи молодіжні громадські організації українського та польського села дослідник приходить до висновку, що як у Польщі, так і в Радянській Україні молодіжний рух досліджуваного періоду відзначався своєю класовою, політичною, ідеологічною строкатістю, а також різними завданнями – суспільно-політичними, культурно-просвітницькими.

Особливий інтерес для сучасної історіографії становить проблема політичної орієнтації молоді в УСРР. Так, О. Абразимова [12] аналізує суспільно-політичні погляди молодого покоління сільських мешканців, висвітлює роль і місце комсомолу та небільшовицьких організацій у їх формуванні. Дослідниця відзначає зусилля радянської влади здобути прихильність сільської молоді, залучити її до радянських організацій. Однак, ставлення її переважної частини до більшовицьких перетворень було негативним.

Політику більшовиків щодо молоді українського села 1920-х років розглядають у своїй статті А. Морозов та В. Мотуз [13]. Автори зазначають, що інструментом у забезпеченні прихильності до партії більшовиків молодого покоління став комсомол, головною метою якого був всеохоплюючий контроль над молоддю, її виховання у дусі комуністичної ідеології та підготовка у майбутньому резерву поповнення партії.

Деякий інтерес до проблеми антирелігійного виховання молоді проявляє публікація О. Чучаліна [14]. Автор висвітлює напрямки політики радянської влади, що стосувалась атеїстичного виховання молоді загалом. Описує форми та методи, які використовувала влада у цьому напрямку. Зрештою О. Чучалін приходить до висновку, що у 1920–1930-х роках була створена система заходів, спрямована на знищення релігійної свідомості та релігійного світогляду дітей та молоді, усунення церкви із сфери виховання та запровадження нової атеїстичної ідеології.

У дисертації А. Демартино «Повстанський рух у Середньому Подніпров'ї України (1920-ті роки)» [15] висвітлено деякі аспекти, що стосуються методів та форм ідейно-політичного впливу більшовиків на сільську молодь. Дослідник підкреслює, що основним інструментом у завоюванні прихильності сільського юнацтва був комсомол. Його активісти, окрім традиційних методів агітації, скликали безпартійні конференції сільської молоді, де створювали спілки сільської молоді, які не випадково оголошували безпартійними. Автор вказує на негативне ставлення молоді на селі до більшовиків й саме тому вони проникали у її середовище під назвою безпартійних селянських спілок молоді, які згодом були перетворені на комуністичні спілки молоді.

Висвітленню соціального становища селянської молоді, зокрема й питанням її освіти, виховання присвячені праці О. Мушки [16], С. Маркової та К. Алілуйко [17]. Так, О. Мушка у статті «Дискусії щодо розбудови системи освіти в Україні періоду 1920-1932 рр.» досліджує систему освіти УСРР, у тому числі й питання створення мережі шкіл сільської молоді, що охоплювала навчанням сільських мешканців віком

від 15 до 18 років. Загальні концептуальні складові освітньо-виховної системи молоді УСРР 1920-1930-х років містяться у публікації С. Маркової та К. Алілуйко. Автори аналізують формування суспільних орієнтирів молоді через систему освіти, з'ясовують основні функції молоді, її нові соціальні ролі та шляхи формування суспільної свідомості, що були спільними для усіх категорій молодого покоління УСРР.

У дисертації С. Маркової [18], що розкриває суспільно-політичні зміни в українському селі протягом 1917–1933 років, спеціальний розділ присвячений селянській молоді. Дослідниця наводить стратифікацію вікових меж молоді, які характерні досліджуваному періоду. Аналізує процес наповнення свідомості сільської молоді засобами впливу ідеологічної системи, висвітлює внутрішні ідейні суперечності нової радянської освітньої системи із принципами традиційного селянського сімейного виховання. Дисертантка приходить до висновків, що національна свідомість молоді, яка була пов'язана з етнічною основою, котра включала територію, мову, культуру, релігію, звичаї, традиції, історію тощо, зазнала радикальних трансформацій вже на початку 1930-х років, зокрема через діяльність радянської освітньо-виховної системи.

Висвітлює становище сільської молоді радянської України у кінці 1920–1930-х роках С. Білан [19; 20]. Автор зазначає, що саме у цей період відбулися найглибші зрушення в її середовищі, що було пов'язано із колективізацією, розкуркуленням та Голодомором 1932–1933 років. Дослідник розглядає соціальний стан та шляхи нав'язування радянських стереотипів й культурних цінностей селянській молоді в Україні. З-поміж інших проблем юнацтва, історик виділяє ранне залучення сільської молоді до сільськогосподарського виробництва, що негативно позначилось на освітньому рівні молодого покоління. Також С. Білан не оминає й питання міграції сільської молоді до міста, проблеми зайнятості та її роль у трансформаційних процесах цього періоду.

Окреме місце займають дослідники громадського руху національних меншин. Зокрема М. Журба [21], автор численних праць, що розкривають проблеми громадських об'єднань українського села, до участі у яких мала відношення і молодь. Дослідник аналізує практику використання громадських об'єднань у національній та міжнародній політиці більшовицького режиму, а також вдається до з'ясування ролі міжреспубліканських контактів селянських об'єднань у насадженні уніфікованих форм «радянської громадськості».

Р. Мотричук [22] у статті «Національні громадські об'єднання на початку 20-х рр. ХХ століття» аналізує становище національних меншин, головною метою яких було збереження національної ідентичності. Він зазначає, що порівняно з міськими, сільські організації були менш активними, і це було пов'язано із сільськогосподарськими роботами. Особливістю громадських організацій було їх релігійно-культурницьке спрямування, де використовувались різні форми та методи роботи серед молоді.

Висновки. Отже, історіографічний огляд сучасних наукових досліджень свідчить про зацікавленість вітчизняних істориків темами з історії сільської молоді. Однак, так чи інакше, питання сільської молоді УСРР

як окремої соціально-демографічної категорії, істориками розглядається через призму діяльності громадських об'єднань. Разом з тим багато проблем молоді українського села 1920-х років може бути предметом подальших досліджень. Не достатньо дослідженою залишається державна політика у сфері формування сільської молоді, її освітній рівень. Глибокого дослідження та аналізу потребують питання, що стосуються процесу формування особистості молодих людей на селі, характер і рівень їх соціальної активності. Важливо також розкрити демографічні, професійні характеристики сільської молоді, сімейне життя та соціально-статусні аспекти її становища. Окремого вивчення потребує з'ясування значення і ролі сільської молоді як чинника громадянського суспільства та водночас її вплив на формування радянського тоталітаризму. Зрештою, предметом наукового дослідження можуть бути і зміни, які відбулись у повсякденному житті української сільської молоді із встановлення радянської влади. Отже, порушена тема об'єктивно потребує подальших наукових пошуків.

Список використаної літератури та джерел

1. Прилуцький В. І. Молодіжні організації в УСРР в умовах становлення тоталітарного режиму (1920-1927 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук / В. І. Прилуцький. – К., 1994. – 18 с.
2. Прилуцький В. І. Молодь УСРР в період утвердження тоталітарної системи (1928-1933 рр.) / В. І. Прилуцький. – К. : Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, 1999. – 62 с.
3. Прилуцький В. І. Опір молоді політиці правлячого режиму в УСРР в період утвердження тоталітарного ладу (1928-1936 рр.) / В. І. Прилуцький // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. праць. – 2001. – Вип. 5. – С. 152–184.
4. Прилуцький В. І. Молодь у суспільно-політичному житті УСРР (1928-1933 рр.) / В. І. Прилуцький // Український історичний журнал. – К., 2002. – № 4. – С. 60–81.
5. Коцур В. П. Молодіжні громадські організації в полікультурному просторі радянської України 1920-1930-х рр. / В. П. Коцур, В. К. Молоткіна. – Переяслав-Хмельницький: КСВ, 2014. – 197 с.
6. Молоткіна В. К. Молодіжні організації України в полікультурному просторі 1920-х рр. / В. К. Молоткіна // Етнічна історія народів Європи: Зб. наук. праць. – Вип. 41. – К., 2014. – С. 105–111.
7. Степанчук Ю. С. Комсомольці 20-х : представники молодіжного руху чи бойовий резерв партії ? / Ю. С. Степанчук // Література та культура Полісся: збірник. – Ніжин, 2004. – Вип. 27. – С. 143–146.
8. Фролов М. О. Комсомол у політичній системі радянської України 1920-1930-х рр. / М. О. Фролов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. XXIX. – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – С. 122–130.
9. Землюліна Н. І. Діяльність сільбуду з формування комуністичної свідомості українських селян (1921–1929 рр.) / Н. І. Землюліна // Український селянин. – Черкаси, 2006. Вип. 10. – 145–148 с.
10. Стадник О. О. Діяльність сільбуду з формування комуністичної свідомості українських селян (на матеріалі Поділля) / О. О. Стадник // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. – 2011. – Вип. 19. – С. 65–70.
11. Гайдай В. В. Компаративний аналіз діяльності громадських організацій Польщі та України у 20-х рр. XX ст. / В. В. Гайдай // Вісник аграрної історії : збірник наукових праць. Вип. 1. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2011. – С. 72–81.
12. Абразимова О. М. Політична орієнтація української сільської молоді в 1920-х роках / О. М. Абразимова // Історія. Вітчизняна історія. Ключові питання у сучасній науці – 2014 : матеріали 10-ї міжнародної науково-практичної конференції. Т. 13. – 2014. – С. 7–12.
13. Морозов А. Молодіжна політика більшовиків в українському селі у 1920-х рр. / А. Морозов, В. Мотуз // Гуржіївські історичні читання : Зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 3. – С. 380–385.
14. Чучалін О. П. Антирелігійна політика радянської влади у сфері освіти та її вплив на виховання молоді у 1920-1930-х рр. / О. П. Чучалін // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка – Тернопіль, 2016. – Вип. 1. Частина 3. – С. 30–33.
15. Демартино А. П. Повстанський рух в Середньому Подніпров'ї України (1918 – середина 1920-х рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / А. П. Демартино. – К., 2015. – 24 с.
16. Мушка О. В. Дискусії щодо розбудови системи освіти в Україні періоду 1920-1932 рр. / О. В. Мушка // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. – Вип. 57. – Херсон. – 2011. – С. 28–33.
17. Маркова С. В. Освітньо-виховна система УСРР 20-х – 30-х рр. XX ст. як чинник легітимізації правлячого режиму / С. В. Маркова, К. І. Алілуйко // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць. – 2011. – Т. 17. – С. 340–349.
18. Маркова С. В. Суспільно-політичні зміни в українському селі у контексті формування комуністичної системи (1917-1933 рр.) : авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня док. іст. наук / С. В. Маркова. – Чернівці, 2016. – 34 с.
19. Білан С. О. Трансформація життя українського селянства (1929-1939 рр.) / С. О. Білан. – Ніжин: ПП Лисенко, 2014. – 455 с.
20. Білан С. О. Становище сільської молоді України у 30-х рр. XX ст. / С. О. Білан // Мандрівець. – 2012. – № 4 (100). – С. 35–38.
21. Журба М. А. Етнонаціональні та міжнародні аспекти діяльності громадських об'єднань українського села (20–30 рр. XX ст.) / М. А. Журба. – К.: Науковий світ, 2002. – 499 с.
22. Мотричук Р. Г. Громадські об'єднання національних меншин України у 20–30 роки XX століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Р. Г. Мотричук. – К., 2015. – 22 с.
23. Коцур В. П. Відображення в науковій літературі 1920-30-х рр. особливостей функціонування молодіжних організацій в умовах становлення тоталітарної системи в Україні / В. П. Коцур // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: Історичні науки. – 2011. – № 30. – С. 57–69.
24. Зленко А. М. Молодіжні організації в УСРР 1920-х рр.: історіографія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / А. М. Зленко. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 23 с.
25. Зленко А. М. Громадські молодіжні організації в боротьбі за вплив на сільську молоді в 1920-х рр. Історіографія проблеми / А. М. Зленко // Наукові записки: зб. наук. статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. LXIII (63). – С. 212–219.

References

1. Prylutskyi, V. I. (1994). Youth organizations in the USSR in the conditions of the formation of a totalitarian regime (1920–1927). Extended abstract of candidate's thesis. Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv (in Ukr.)
2. Prylutskyi, V. I. (1999). Youth of the USSR during the approval of the totalitarian system (1928–1933). Kyiv:

- National acad. Sciences of Ukraine, Institute of History of Ukraine (in Ukr.)
3. Prylutskiy, V. I. (2001). Resistance of young people to the policies of the ruling regime in the USSR during the period of the establishment of the totalitarian system (1928-1936) *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: Mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats (Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches: Interdistrict collection of scientific works)*, 5, 152-184 (in Ukr.)
 4. Prylutskiy, V. I. (2002). The youth in the socio-political life of the USSR (1928-1933). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal (Ukrainian Historical Magazine)*, 4, 60-81 (in Ukr.)
 5. Kotsur, V. P. & Molotkina, V. K. (2014). Youth public organizations in multicultural space of Soviet Ukraine 1920-1930th. *Pereiaslav-Khmelnytskyi: KSV (in Ukr.)*
 6. Molotkina, V. K. (2014). Youth organizations of Ukraine in the multicultural space of the 1920s. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats. (Ethnic History of the Nations of Europe: Collection of scientific works)*, 41, 105-111 (in Ukr.)
 7. Stepanchuk, Iu. S. (2004). Komsomol 20's: representatives of the youth movement or the party's combat reserve? *Rehionalna istoriia ta kultura v ukrainskomu ta skhidnoievropeiskomu konteksti. Literatura ta kultura Polissia: zbirnyk. (Regional History and Culture in the Ukrainian and Eastern European Context. Literature and culture of Polissya: collection)*, 27, 143-146 (in Ukr.)
 8. Frolov, M. O. (2010). Komsomol in the political system of Soviet Ukraine 1920-1930's. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. (Scientific works of the historical faculty of Zaporizhzhya National University)*, XXIX, 122-130 (in Ukr.)
 9. Zemziulina, N. I. (2006). The activities of the countryhouse with formation of the communist consciousness of Ukrainian peasants (1921-1929). *Ukrayinskyj selyanyn. (Ukrainian farmers)*, 10, 145-148 (in Ukr.)
 10. Stadnyk, O. O. (2011). The activities of the countryhouse with formation of the communist consciousness of Ukrainian peasants (on materials of Podillya). *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istorii. (Scientific notes of the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky. Series: History.)*, 19, 65-70 (in Ukr.)
 11. Haidai, V. V. (2011). A comparative analysis of the activities of public organizations of Poland and Ukraine in the 20's of the twentieth century. *Visnyk ahrarnoi istorii: zbirnyk naukovykh prats. (Bulletin of Agrarian History: a collection of scientific works)*, 1, 72-81 (in Ukr.)
 12. Abrazumova, O. M. (2014). The political orientation of Ukrainian rural youth in the 1920's. *Istorii. Vitchyzniana istoriia. Kliuchovi pytannia u suchasni nauki. Materialy 10-i mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (History. Patriotic history. Key issues in modern science. Materials of the 10th International Scientific and Practical Conference)*, 13, 7-12 (in Ukr.)
 13. Morozov, A & Motuz, V. (2009). Youth policy of the Bolsheviks in the Ukrainian village in 1920's. *Hurzhiivski istorychni chytannia: Zbirnyk naukovykh prats (Hurzhiivsk historical readings: Collection of scientific works)*. Cherkassy, 3, 380-385 (in Ukr.)
 14. Chuchalin, O. P. (2016). In I. S. Zuliak (Ed). *The anti-religious policy of Soviet power in the sphere of education and its influence on the education of youth in the 1920's and 1930's. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istorii (Bulletin of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Series: History)*, 1(3), 30-33 (in Ukr.)
 15. Demartyno, A. P. (2015). Insurgent movement in the Middle Dnieper of Ukraine (1918 – mid 1920's). *Extended abstract of candidate's thesis. National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Kyiv (in Ukr.)*
 16. Mushka, O.V. (2011). Discussions on the development of the education system in Ukraine during the period 1920-1932. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnogo universytetu. (Collection of scientific works of Kherson State University)*. Kherson, 57, 28-33 (in Ukr.)
 17. Markova, S. V. & Aliluiko, K. I. (2011). Educational system of the USSR of the 20's and 30's of the twentieth century as a factor in the legitimization of the ruling regime. *Osvita, nauka i kultura na Podilli. (Education, science and culture in Podillia: collection of scientific works)*, 17, 340-349 (in Ukr.)
 18. Markova, S. V. (2016). Socio-political changes in the Ukrainian village in the context of the formation of the communist system (1917-1933). *Doctor's thesis. Chernivtsi National University of Yuriy Fedkovych. Chernivtsi (in Ukr.)*
 19. Bilan, S. O. (2014). Transformation of Ukrainian peasant life (1929-1939). *Nizhyn: PP Lysenko (in Ukr.)*
 20. Bilan, S. O. (2012). The situation of the rural youth of Ukraine in the 30's. *XX century. Mandrivets (The traveler)*, 4 (100), 35-38 (in Ukr.)
 21. Zhurba, M. A. (2002). Ethnonational and international aspects of the activities of public associations of the Ukrainian village (20-30 years of XX century). *Kyiv: Naukovi svit (The scientific world)*. (in Ukr.)
 22. Motrychuk, R. H. (2015). Public associations of national minorities of Ukraine in the 20-30 years of XX century. *Extended abstract of candidate's thesis. National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Kyiv (in Ukr.)*
 23. Kotsur, V. P. (2011). The reflection in the scientific literature of the 1920's and 1930's of the peculiarities of the functioning of youth organizations in the context of the establishment of a totalitarian system in Ukraine. *Naukovi visnyk Izmailskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu: Istorychni nauky. (The Izmail State Humanitarian University Bulletin, Historical Science)*, 30, 57-69 (in Ukr.)
 24. Zlenko, A. M. (2010). Youth organizations in the USSR of the 1920's: historiography. *Extended abstract of candidate's thesis. The State Higher Educational Institution „Pereiaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University after Hryhoriy Skovoroda. Pereiaslav-Khmelnytsky (in Ukr.)*
 25. Zlenko, A. M. (2006). Public youth organizations in the struggle for the impact on rural youth in the 1920's. *Historiography of the problem. Naukovi zapysky: Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova (Proceedings of National Pedagogical University after M. P. Drahomanov)*, 63, 212-219 (in Ukr.)

N. Poltavets

THE REVIEW OF THE MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY OF THE STUDY OF YOUNG RURAL POPULATION OF THE USSR

With the development of civil society in Ukraine, the interest in young people is growing significantly. Young people are special and dynamic social group. The future of the country depends on the peculiarities of the formation of its value, social-professional and political orientations. In this regard, attention is paid to the processes that took place in the 1920s, when there was a high level of social activity and mobility, innovation of young people. Studying of the problems of education and training of young rural population of the 1920s will allow us to understand how to avoid the repeating of the formation of the totalitarian system and to direct the activity of young people in the tideway of the formation of democratic orientations. For this reason appears the question of present interest of the degree of studying the topic of young rural population of USSR of the 1920s years is rather relevant for the Ukrainian historiography.

The purpose of the article is to analyze the state of scientific research results of the topic of young rural population of USSR of the 1920s years is rather relevant for the Ukrainian historiography. The object of research is young rural population. The subject is the review of theoretical and methodological approaches of historians to the study of young

people of the Ukrainian village in the 1920s.

During the research it is revealed that the main attention is concentrated on illumination of young rural population through activity of public organizations.

One of the first who considered a state and content of work of the organized part of young people of USSR was V. I. Prylutskyi. He showed the socio-political portrait of young rural population and compared it with young workers. He highlighted the activities of non-Bolshevistic youth associations.

A number of historians opens a question of activity of young rural population in the light of the activities of the communist organizations. These are V. P. Kotsur, V. K. Molotkina, Yu. S. Stepanchuk, N. I. Zemziulina, O. O. Stadnyk, M. O. Frolov. The policy of the Bolsheviks in relation to young people and political views of active young rural population are covered by O. M. Abrazumova, A. P. Demartyno, A. H. Morozov ta V. K. Motuz. The social situation of young people in the village is reflected in the works of S. V. Markovoi ta K. I. Aliluiko. V. V. Haidai carried out a comparative analysis of the youth movement of the USSR and Poland. A separate place in the modern Ukrainian historiography is the study of the youth of ethnic minorities.

The analysis of the existing historiography allows the author to draw conclusions concerning the degree of studying the topic of young rural population of USSR by modern Ukrainian historians. The available publications indicate about the high interest in the question of young people. However, most historians illuminate young people through public associations. At the moment, a special study was not prepared that would fully reveal the social portrait of the young people of the Ukrainian village of the 1920s.

Key words: modern historiography, young rural population, youth movement, public associations.

УДК[930.1:050.48(477«1957/1991»):929 Хмельницький

Ю. С. Степанчук

*кандидат історичних наук, доцент, докторант
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

ОБРАЗ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЯК ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА В ПУБЛІКАЦІЯХ «УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ЖУРНАЛУ» (1957-1991 РР.)

У пропонованій статті проаналізовано образ Б. Хмельницького, окреслений на сторінках «Українського історичного журналу» з 1957 по 1991 рік. Історіографічне значення цього періодичного видання й в тому, що в ньому відображений хід концептуальної переоцінки та фактологічної історії української державності середини XVII ст. Зокрема, на сторінках «Українського історичного журналу» була піднята ідеологічно загострена тема місця і ролі Б. Хмельницького в українському державотворчому процесі.

Ключові слова: «Український історичний журнал», гетьман Богдан Хмельницький, історики, історіографія, українська державність середини XVII ст.

Постановка проблеми. «Український історичний журнал» – це фаховий часопис українською мовою, заснований у 1957 році. Від тоді журнал часто публікував статті, які хоча і спіралися на марксистську методологію та мали виразний ідеологічний супровід, проте стосувалися української державності середини XVII ст. Проте, з початку 1970-х та до кінця 80-х років у вітчизняній історіографії дослідження присвячені історії українського державотворення, практично

ігнорувалися. Наукові праці наступного часу обмежувалися темами, які вписувалися в офіційну ідеологічну схему: «возз'єднання» України з Росією та ролі при цьому народних мас, неспроможності «буржуазних» фальсифікацій цієї теми, проявів суспільних антагонізмів, соціально-економічного становища селянства, музейної історії тощо.

Нові підходи у трактуванні української державності середини XVII ст. намітилися після проголошення в 1985 р. М. Горбачовим «гласності» та суспільно-політичної лібералізації. У розкритті ідеологічних стереотипів та поширених суспільно-історичних переконань значна роль припала на «Український історичний журнал». Після проголошення Незалежності України наукове видання отримує широкі можливості для висвітлення всього комплексу питань з історії України та української державності середини XVII ст. зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про формування історіографічного образу Б. Хмельницького як державного діяча на сторінках «Українського історичного журналу» радянського періоду, йдеться у публікаціях О. Апанович [1], І. Бойка [2; 3], І. Гапусенка [4; 5], В. Голобуцького [6; 7], І. Крип'якевича [8; 9], Д. Наливайка [10], Ю. Пінчука [11], Ф. Шевченка [12; 13] та інших істориків.

Мета статті полягає у тому, щоб на підставі аналізу публікацій, уміщених в «Українському історичному журналі» упродовж 1957 – 1991 рр., дослідити історіографічний образ Б. Хмельницького.

Виклад основного матеріалу. Окреслення постаті гетьмана Б. Хмельницького як творця Української національної держави середини XVII ст. на сторінках «Українського історичного журналу» було розпочато в 1957 р. публікацією І. Крип'якевича «Соціально-політичні погляди Богдана Хмельницького», що була присвячена 300-річчю з дня смерті гетьмана [8]. Вчений характеризує Б. Хмельницького як талановитого будівничого національної держави й широко послуговується словосполученнями «українська державність», «керівник держави», «державне будівництво», «державні інтереси», «державна територія», «державна влада», «вимоги держави», «державні плани». Автор зазначає, що гетьман першим ввів до офіційних документів нову народну назву – Україна [8, 104]. Історик акцентує увагу на намірі Б. Хмельницького створити «незалежну і відокремлену державу», «руську монархію», про що сам гетьман висловлювався перед польськими послами в Переяславі у лютому 1649 р. [8, 99].

Процес творення Б. Хмельницьким української державності І. Крип'якевич описує крізь призму розбудови козацького війська, запровадження козацького адміністративного устрою, творення фінансової системи, дипломатичних заходів гетьмана, які не обмежувалися лише стосунками з Московською державою. Дослідник зазначив, що гетьман був прихильником сильної влади [8, 100]. У рамках тодішньої історіографічної концепції, І. Крип'якевич зауважує, що це було одним із чинників симпатії гетьмана до Російської централізованої держави. Стосовно причин занепаду Польщі, то Б. Хмельницький вбачав їх у слабкості королівської влади [8, 100].